تحلیل نقش مشارکت مردم در پایداری اقتصاد روستایی (مطالعه موردی دهستان ایجرود بالا، شهرستان ایجرود، استان زنجان)

حمید شایان (دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه فردوسی مشهد، نویسنده‌ی مسؤول)
shayan34@um.ac.ir
علی اکبر تقیلو (استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه ارومیه)
رضا خسروبیگی (دانشجوی دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه فردوسی مشهد)
khosrobeigi.reza@gmail.com

چکیده

امروزه مشارکت به عنوان رهیافتی کارآمد، نقش مهمی در دست‌یابی به معیشت پایدار و برقراری نظام پایدار اقتصادی در نواحی روستایی ایفا می‌کند. در واقع رهیافت مشارکت با فراهم آوردن بستر همکاری و ایجاد جریان اطلاعاتی در بخش‌های مختلف تولید، خدمات و بازرگانی، زمینه‌ی مناسبی را جهت استمرار و پایداری نظام اقتصاد روستایی به‌وجود می‌آورد. از آن‌جایی‌که اقتصاد روستاها به جهت فقر منابع ارتباطی و اطلاعاتی با مشکلات عدیده‌ای از قبیل پایین بودن راندمان تولید، نوسان شدید تولید محصولات، آشفتگی بازار فروش محصولات، ضعف سرمایه‌گذاری، آفت‌زدگی شدید محصولات و بسیاری مشکلات دیگر مواجه است، توجه به این رهیافت جهت خروج از وضعیت ناپایدار کنونی امری اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. از این رو مقاله حاضر در صدد است با رویکردی همه‌جانبه و در قالب روش توصیفی- تحلیلی و هم‌بستگی، نقش مشارکت مردم در پویایی اقتصاد روستا و حذف و تعدیل چالش‌ها را در سطح ۱۴ سکونت‌گاه روستایی دهستان ایجرود بالا در شهرستان ایجرود مورد کنکاش قرار دهد. جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه در حجم نمونه ۱۴۷ نفر و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های مناسب در نرم افزار SPSS و رتبه‌بندی پایداری اقتصادی نواحی روستایی از طریق تکنیک تصمیم‌گیری چند معیاره تاپسیس انجام شده است. بر اساس آزمون t استیودنت، میزان مشارکت مردم و پایداری اقتصاد روستا به طور معناداری کمتر از حدّ مورد انتظار است. نتایج رگرسیون چند متغیره نشان داد، معیارهایی همچون مشارکت مردم و دولت در خصوص

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۸/۲۱ تاریخ تصویب: ۱۳۹۱/۱/۲۱

سرمایه‌گذاری در منابع آب و خاک، اخذ وام برای سرمایه‌گذاری بـه صـورت مشـترک، همکـاری و اطلاع‌رسانی در خصوص زمان کنترل آفات محصولات کشاورزی و مشـارکت در اطـلاع رسـانی در خصوص انواع جدید گونه‌های پر محصول، بیشترین تأثیر را بر سطح پایـداری اقتصـادی در نـواحی روستایی داشته است.

کلیدواژه‌ها: مشارکت، پایداری، اقتصاد، روستا، دهستان ایجرود بالا، زنجان.

۱- درآمد

سابقه‌ی درازمدت شکنندگی اقتصادی و اجتماعی در بسیاری از مناطق روستایی با کـاهش ظرفیـت حمایت دولت، صنعت حمایت شده و کشاورزی سرمایه‌داری انعکاس می‌یابـد(Guest, 2002: 225). امروزه با توجه به گستردگی مهاجرت روستاییان به شهرها و افزایش چالش‌های اقتصادی و اجتماعی در شهرها و روستاها، جلوگیری از تخلیه‌ی روستاها، تعادل اجتمـاعی سـنی و جنسـی جمعیـت روسـتاها، استفاده‌ی بهینه از عوامل تولید و به‌کارگیری اصول اقتصاد پایدار در نواحی روستایی، امری انکارناپـذیر و بسیار ضروری به شمار می‌آید. با توجه به ضعف زیر ساخت‌های اصول اقتصاد پایدار از جمله نـابرابری ارزش اقتصاد کشاورزی در برابر اقتصاد صنعتی و خدماتی(Yao, 2002: 355)، فقـدان سـرمایه‌ی لازم جهت سرمایه‌گذاری و تقویت بنیان‌های اقتصاد پایدار (Wallace, 2007: 584)، ضـعف بیمـه‌گـذاری محصولات، ضعف قدرت چانه‌زنی روستاییان در برابر دلّالان و بازاریان شـهری، نوسـان شـدید تولیـد، نابرابری درآمد(Yao, 2002: 355)، پراکندگی شدید قطعات اراضی، عدم استفاده‌ی بهینه از منابع آب و خاک، میزان زیاد آفت زدگی و بسیاری عوامل دیگر از یک طرف و نـاتوانی مـردم در کنتـرل و تعـدیل چالش‌های فوق از طرف دیگر، راهبرد مشارکت مردم با همدیگر و دولت را جهت توانمندسازی مـردم در کنترل و تقویت اصول و بنیان‌های اقتصاد پایدار به ضرورتی انکارناپذیر در نـواحی روسـتایی تبـدیل کرده است.

«مشـارکت، شـرکت آگاهانـه و خـود انگیختـه‌ی افـراد در برنامـه‌ی توسـعه هـر جامعـه اسـت» (رضوانی،۱۰۸:۱۳۸۳) و برحسب ملاک‌های مختلف دارای تقسیم‌بندی است. آنچه مسلم است، پایداری زمانی معنای واقعی خود را در روسـتاها بـه‌دسـت مـی‌آورد، کـه توزیـع قـدرت‌هـای مـؤثر در کنتـرل

بازار(تحولات قیمت، تحولات نوع و میزان تولیـد) و طبیعـت (آفـات و خشکسـالی و سـرمازدگی) در مناطق روستایی به‌صورت متعادل انجام شود.

دسته‌بندی و شناسایی ابعاد مختلف و متنوع مشارکت به ما کمک می‌کند که در زمان و مکان مناسب گونه‌ی عقلانی و منطقی مشارکت را با توجه به زمینه‌ی کاربردپذیری آن به‌عنـوان ابـزاری در توسـعه‌ی پایدار و بهبود حیات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی بـه‌کـار گیـریم (دانـش مهـر و احمـدرش، ۱۳۸۸: ۱۳۵). همچنـین مشـارکت در زمینـه‌هـای مختلـف تولیـد، تجـارت و اطـلاع رسـانی آگـاهی محورمی‌تواند،موجب توزیع قدرت‌کنترل ودرنتیجه شکوفایی وپایداری اقتصاد روستایی‌گردد.

اقتصاد پایدار به تداوم و پایداری تولید و درآمد، مقاومت در برابر چالش‌های اقتصـادی، اجتمـاعی و طبیعی اشاره دارد. مطالعات اکتشافی در دهستان ایجرود بالا در استان زنجان نشـان مـی‌دهـد، کـه تنـوع پایین تولید، میزان پایین راندمان تولید، نوسان شدید درآمد و تولید، آشفتگی بـازار محصـولات، ضـعف سرمایه‌گذاری در اقتصاد روستایی، آفت زدگی شدید محصولات، به‌خصوص گندم و یونجه، سن بالای بهره برداران و بسیاری از عوامل دیگر، اقتصاد روستایی را با چالش جدی مواجه ساخته است.

این تحقیق سعی دارد، نقش مشارکت مردم را در کنترل و تعدیل این چـالش‌هـا در منطقـه‌ی مـورد مطالعه، واکاوی کرده و ضمن معرفی زمینه‌هـای مشـارکت مـردم در پایدارسـازی اقتصـاد روسـتا،میزان تأثیرگذاری همکاری‌مردم بایکدیگر و دولت را در تقویت بنیان‌های قتصاد روستاها مـورد آزمـون قـرار دهد.

۲- پیشینه تحقیق

در زمینه‌ی میزان مشارکت مردم در نواحی روستایی، مطالعات بسیاری صورت گرفتـه اسـت، ولـی مطالعات مرتبط با نقش مشارکت در فرایند توسعه‌ی پایدار، به‌ویژه در بخش توسعه‌ی پایـدار اقتصـادی مناطق، بسیار معدود است. به‌طورکلی تحقیقات صورت گرفته در زمینه‌ی مشـارکت و پایـداری اقتصـاد روستایی به صورت موردی و در بخش‌های خاصی از اقتصاد روستاها مانند پـروژه‌هـای آب‌رسـانی در کشاورزی، اقتصاد مرتع، دامپروری، ترویج کشاورزی و... انجام یافته و به صورت جامع منعکس کننده‌ی ابعاد مختلف اقتصاد روستایی نمی‌باشند.

حجازی و عباسی(۱۳۸۶) به بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت مجریان در طرح تعادل دام و مرتع پرداخته‌اند. از میان متغیرهای مربوط به ویژگی‌های طرح تعادل دام و مرتع بیش‌ترین تأثیر را در مشارکت مجریان در برنامه‌های طرح تعادل دام و مرتع دارد. متغیرهای مربوط به ویژگی‌های فردی، متغیر تحصیلات و از میان متغیرهای مربوط به روش آموزشی – ترویجی، مراسم نمادین و ملاقات با کارشناسان منابع طبیعی به ترتیب بیش‌ترین تأثیر را در مشارکت مجریان در تحقق برنامه‌های طرح تعادل دام و مرتع دارند.

ورمزیاری و حسینی(۱۳۸۶) به بررسی میزان مشارکت عشایر بخش دیشموک، در طرح‌های توسعه‌ی روستایی پرداخته‌اند. بر اساس یافته‌های پژوهش، روستاییان از رغبت و انگیزه‌ی بالایی برای مشارکت برخوردار بوده‌اند؛ اگرچه از نظر مالی به شدت در تنگنا قرار داشته‌اند. خرید و اعطای زمین به دولت برای ساخت مدرسه و انجام کارهای ساختمانی آن به طور رایگان، مشارکت در احداث جاده و غیره، از جمله مهم‌ترین نمودهای مشارکت در روستاهای مورد مطالعه به‌شمار می‌رفت. با وجود مشارکت‌پذیری بالای مردم، بستر مساعد برای همیاری داوطلبانه و پایدار آنان در کشاورزی و سایر پروژه‌های فقرزدایی فراهم نگردیده بود. علت عمده‌ی این مسأله، نبود تشکل‌های محلی توانمندساز و نیز مرکز ترویج و خدمات جهاد کشاورزی بود. پیشنهاد می‌شود به منظور ایجاد محیط توانمندساز، نهادهای محلی، به خصوص مرکز ترویج و خدمات جهادکشاورزی، در منطقه تأسیس و تقویت شود. وثوقی و فرجی(۱۳۸۵) در تحقیقی به پژوهشی جامعه‌شناختی در زمینه‌ی عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان به مشارکت در یکپارچه سازی اراضی مزروعی (مطالعه موردی روستاهای زرین دشت) پرداخته‌اند. متغیرهای سواد، فراهم بودن فرصت‌های شغلی، میزان مالکیت زمین، عضویت در گروه، اطلاعات، اعتماد مردم به یکدیگر، اعتماد مردم به دولت و عوامل انگیزشی دارای رابطه‌ی معناداری با متغیر وابسته، یعنی میزان تمایل مالکان به مشارکت در یکپارچه سازی اراضی مزروعی، می‌باشند.

آرایش و فرج الله حسینی(۱۳۸۹) به تحلیل رگرسیونی عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در حفظ، احیا، توسعه و بهره‌برداری منابع طبیعی تجدید شونده از دیدگاه کارشناسان منابع طبیعی استان ایلام پرداخته‌اند. نتایج یافته‌های استنباطی حاکی از آن بود که بین متغیرهای عوامل سیاسی – قانونی، اجتماعی – فرهنگی، قابلیت‌های مروّجین منابع طبیعی، ساختار و برنامه‌ریزی تشکیلات ترویج، متغیرهای

اقتصادی و روان‌شناختی با متغیر مشارکت مردمی رابطه وجود دارد. درحالی‌که بین متغیرهـای وضـعیت محتوای برنامه‌های ترویج منابع طبیعی و مشارکت مردمی در حفظ، احیا، توسعه و بهـره بـرداری منـابع طبیعی رابطه وجود ندارد.

زارعی دستگردی و همکاران(۱۳۸۸) به تحلیل زمینه‌های مشارکت کشاورزان در مـدیریت شـبکه‌ی آب‌رسانی بخش جرقویه شهرستان اصفهان پرداخته‌اند. بر اساس نتایج به دست آمده، همبستگی مثبت و معنی‌داری میان سن کشاورزان عضو تشکل آب بران، سـطح تحصـیلات، مـدت عضـویت در تشـکل، میزان اراضی آبی، مالکیت دام کوچک، مالکیت طیور، میزان درآمد از شغل اصلی، سابقه‌ی کشـاورزی و تجربه‌ی دامداری با مؤلفه‌ی زمینه‌های مشارکت کشاورزان در مـدیریت شـبکه آب‌رسـانی وجـود دارد. همچنین بین تعداد قطعات اراضی با مؤلفـه‌ی زمینـه‌هـای مشـارکت کشـاورزان در مـدیریت شـبکه‌ی آب‌رسانی، رابطه‌ی منفی و معنی‌داری برقرار است. نتایج اولویت‌بندی زمینه‌های مشارکت کشـاورزان در مدیریت شبکه آب‌رسانی نشان می‌دهد، کشـاورزان در ایجـاد کانـال‌هـای جدیـد و تعمیـر و بازسـازی دریچه‌ها، بیش‌ترین مشارکت و در همکاری با کارشناسان اداره آبیاری، در زمینه‌ی استفاده‌ی بهینه از آب و شرکت در برنامه‌های آموزشی، کمترین مشارکت را داشته‌اند.

عبداللهی و همکاران(۱۳۸۸) به تحلیل مشارکت تشکل‌های مردمی در برنامه‌های ترویجـی پیرامـون توسعه‌ی پایدار روستایی، مطالعه‌ی موردی شـوراهای اسـلامی روسـتایی شهرسـتان‌هـای میانـدوآب و شاهین دژ پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد میزان مشارکت ۷۰ درصد شوراها در برنامه‌های ترویجـی در سطح زیاد بوده است. متغیرهایی که تأثیر معنی‌داری در مشارکت داشته‌اند، عبارت‌اند از: مشوّق‌ها، دانش توسعه‌ی پایدار شوراها و نیازهای آموزشـی. در آزمـون رگرسـیون چنـد متغیـره، ۴۸ درصـد تغییـرات مشارکت شوراها در برنامه‌های ترویجی، تحت تأثیر متغیرهای وارد شده در معادله است.

بر همین اساس تحقیق حاضر در پـی آن اسـت تـا بـا اتخـاذ رویکـردی سیسـتمی و کـل‌نگـر، بـه مفهوم‌سازی مشارکت و تعیین ابعاد مختلف پایداری اقتصاد بپردازد و تبیین مکانیسـم ارتبـاط مشـارکت مردم و پایداری اقتصاد در مناطق روستایی در دستور کار خود قرار دهد.

۳- مبانی نظری تحقیق

۳-۱- مشارکت

مشارکت، عملی جمعی، آگاهانه و داوطلبانه است که دربردارنده‌ی دخالت شهروندان در امور عمومی و در سطوح مختلف تصمیم‌گیری‌های اداری و سیاسی و انداختن رأی به صندوق تا مساعدت مستقیم برای ارضای نیازهای اجتماعی و همچنین دخالت مردم در کارکرد سازمان‌هایی است که حیات کاریشان به آن بستگی دارد(جباری،۸:۱۳۷۸). مشارکت، پذیرش اصل برابری مردم است و هدف آن هم‌فکری، همکاری و تشریک مساعی افراد در جهت بهبود کمیت و کیفیت زندگی در تمامی زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است(نوروزی و بختیاری،۲۵۰:۱۳۸۸). مشارکت، طیفی است که یک سر آن به‌عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به هدف و در سر دیگر آن به‌عنوان یک هدف قرار دارد(کمالی، ۱۳۸۵: ۲۲). از منظر نظام‌مندی و کارکردی، مشارکت را سازوکاری برای بقا، توسعه و تعالی نظام اجتماعی دانسته‌اند(گل شیری اصفهانی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۵۰). بر اساس یک بازاندیشی که در سال ۱۹۷۰ در زمینه‌ی توسعه‌ی روستایی انجام گرفت، مشارکت با کسب نوعی قدرت برابر دانسته شد(اوکلی و مارسدن، ۱۳۷۰: ۳۴). مشارکت فراگردی با پیوندی چند سویه است که به پدیدآمدن و افزایش دانش و آگاهی، یا دریافت آن اشاره دارد(آغاز، ۳۶:۱۳۷۸).

۳-۲- اقتصاد پایدار

اقتصاد در تعریف کلاسیک خود به فرایند تولید، توزیع و مصرف گفته می‌شود، که هر یک مکمل دیگری است. بخش تولید که زیربنای اقتصاد است، به چگونگی روابط عوامل تولید اشاره دارد. عوامل تولید شامل تولیدکننده و سرمایه(آب، زمین، اعتبار مالی، تکنولوژی) می‌باشد. ترکیب‌بندی متعادل این عوامل، میزان بهره‌وری را تعیین و همراه با چگونگی ارتباط تولیدکننده و مصرف کننده، پایداری نظام اقتصاد- بوم را تحت تأثیر قرار می‌دهد. برای پایداری یک نظام تولیدی، سازگاری عناصر حیاتی آن با شرایط محیطی (Midmore & Whittaker, 2000: 178) نظیر نوع، میزان و زمان تولید برای بازار دارای اهمیت فراوان است. اقتصاد روستایی نیز از این قاعده مستثنی نیست. اقتصاد روستایی به تولید در بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن، بخش غیر کشاورزی شامل معادن، صنایع دستی، ساخت و

ساز، تجارت، حمل و نقل، خدمات دولتی و شخصی (Haggblade & et al, 2010: 1429) گفته می‌شود، که موجب درآمدزایی برای ساکنان روستایی می‌شود. امروزه پایداری اقتصاد روستا علاوه بر کیفیت و کمیت تولید، وابسته به غلبه بر مکانیسم بازار است که قیمت‌ها را تعیین می‌کند و روشن است که این مکانسیم پارامترهای اجتماعی و زیست‌محیطی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بدین منظور، جهت توسعه شیوه‌های پایدار، دسترسی به اطلاعات بازار (قدرت چانه زنی) در تمام پارامترهای اقتصادی، راهبرد اصلی برقراری روابط متعادل در ترکیب‌بندی اقتصاد روستاست(Midmore & Whittaker, 2000: 178). اقتصاد پایدار، اقتصادی است که فرایند تولید و درآمدزایی آن در تمام فصول و شرایط، به‌صورت مستمر جریان یابد. این فرایند به عوامل چندی بستگی دارد که در ادامه مورد بحث قرار داده می‌شود.

۳-۳- عوامل پایداری

عامل اصلی پایداری اقتصاد روستایی، توانمندی روستاییان و نظام تولید روستایی در برابر قدرت بازار، چالش‌های حاصل از تغییر و تحولات بازار و مخاطرات محیطی است. تنوع تولید(۱)، ثبات قیمت محصولات، رشد مداوم تولید، کنترل و مقاومت در برابر عوامل مخرب طبیعی و «آگاهی از نوع و چگونگی تولید محصولات»(Santos and Barrett, 2010:1794) لازمه‌ی اقتصاد پایدار است. تنوع روش‌های درآمدزایی در تمام سال برای کسانی که به سایر مکانیسم‌های کاهش خطرات همچون پس‌انداز و بیمه دسترسی ندارند(Lanjouw and Lanjouw, 2001: 3)، قدرت و توانمندی لازم را در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد. دسترسی مداوم به اعتبارات لازم که توسط مردم، دولت و سازمان‌های غیر دولتی فراهم می‌شود، منجر به افزایش بهره‌وری و استانداردهای زندگی روستاییان در کشورهای در حال توسعه شده است (Osborne,2006: 542). بیمه محصولات کشاورزی و سایر تولیدات نیز، منجر به توزیع درآمد و ثروت در اقتصاد روستا شده است(همان: 543).

آموزش یکی دیگر از عوامل اصلی پایدارسازی اقتصاد روستا به شمار می‌رود. آموزش منجر به رشد توانایی کشاورزان و روستاییان در توسعه‌ی فعالیت‌های غیر زراعی شده است. رویکرد سرمایه‌ی انسانی در بالا بردن بهره‌وری، منجر به افزایش درک و تفسیر مطلوب کشاورزان از مکانسیم بازار گردیده است

(Yang, 2006: 137). داشتن قدرت چانه زنی و دست‌یابی به عوامل فوق در راستای دست‌یابی به اقتصاد پایدار و اتصال به قدرت فرا فردی ضروری است. منابع قدرت می‌تواند به دو شکل قدرت مردم و دولت مطرح باشد. اتکا به قدرت دولت به تنهایی نمی‌تواند توانمندی لازم را در برابر قدرت بازار فراهم و اقتصاد روستا را در برابر چالش‌های مختلف مقاوم سازد. قدرت مردم از طریق تعامل و مشارکت با یکدیگر در قالب تشکل‌های مؤثر در فرایند تولید، تجارت و اطلاعات به‌وجود می‌آید و می‌تواند نقش مکمل قدرت دولت را در برابر حوادث تحدید کننده اقتصاد روستا داشته باشد. لازمه‌ی پایدارسازی اقتصاد روستایی، ترکیب و مشارکت دولت و مردم با یکدیگر است.

۳-۴- مشارکت و پایداری اقتصاد روستایی

مطالعات انجام یافته در خصوص تحلیل رابطه بین مشارکت و توسعه‌ی پایدار روستایی بسیار محدود است و بیشتر مطالعات نیز به پروژه‌های مسأله محور اختصاص یافته است. همچنین مشارکت‌های مردمی را در بسیاری از موارد به گروه‌های ویژه، مانند تصمیم‌سازان و به مدیران شرکت‌ها محدود کرده‌اند(Cai & et al, 2009: 8911). روش‌های مشارکتی برای پروژه‌های توسعه، توسعه‌ی جامعه محور، تمرکززدا و مبتنی بر رهیافت‌های محلی گسترش یافته است. مشارکت منجر به بکارگیری مکانیسم‌هایی شده است که پاسخ مطمئن‌تری به نیازهای مردم می‌دهد. این مکانیسم‌ها خط مشی‌های پیچیده‌ای از اقتصاد خانوار با ابعاد تولیدی، بهبود رفاه از طریق انباشت سرمایه(زمین، مهارت‌ها و زیرساخت‌ها) یا چهارچوب قیمت‌گذاری، تحقیق و توسعه کشاورزی، سیاست‌های بازاری و دسترسی به اعتبارات ارائه داده است(Zezza & et al, 2009: 1298). مشارکت مردم با یکدیگر و دولت برای پایدارسازی اقتصاد روستایی می‌تواند در زمینه‌های زیر انجام گیرد:

۳-۴-۱- مشارکت بر محور تولید و خدمات

وابستگی رشد و ثبات تولید و درآمد پایدار علاوه بر عوامل تولید، به عوامل دیگری همچون بیمه‌ی محصولات برای کمک به سرمایه‌گذاری در اقتصاد روستایی(Osborne,2006: 542)، دسترسی به اعتبارات لازم، دسترسی به واریته‌ها، دسترسی به اطلاعات بازار(قیمت محصولات)،

دسترسی به تکنولوژی و انبار بستگی دارد. تسهیل در امر به‌کارگیری پارامترهای فوق در اقتصاد روستایی منوط به مشارکت و همکاری فعال روستاییان با سازمان‌های مالی و اعتباری، بیمه، شرکت‌های تعاونی مصرف در خصوص دسترسی به انبار و اعتبار و شرکت‌های خدماتی و پشتیبانی تولید است، که پتانسیل بالایی را برای پایدارسازی اقتصاد روستا به‌وجود می‌آورد. علاوه بر آن مشارکت و همکاری مردم در خصوص کاشت، داشت و برداشت محصولات، یکپارچه‌سازی سرمایه(زمین و آب)، اصلاح سیستم آبیاری و غیره می‌تواند کارایی و اثر بخشی زیادی در اقتصاد روستایی داشته باشد.

۳-۴-۲- مشارکت اطلاعات‌محور

امروزه نقش بسیار مهم آموزش در بالا بردن سطح دانش، تحلیل، اخلاق و مسؤولیت‌پذیری افراد در برابر جامعه و محیط زیست انکارناپذیر است. مطالعات چندی در تانزانیا، شیلی، اکوادور(۲۰۰۱)، مکزیک(۲۰۰۰) و چین(۲۰۰۵) نشان می‌دهد، که ارتباط مثبتی بین آموزش و مشارکت مردم در فرایند خوداشتغالی غیر کشاورزی وجود دارد که دیگر متغیرها چنین تأثیری را ندارند. همچنین این مطالعات نشان می‌دهد، که مشارکت در خلق فعالیت‌های درآمدزا بسیار مهم و مثبت بوده است (Winters & et al, 2009: 1450). در فرایند آموزش روستاییان و کشاورزان مسائل متعددی وجود دارد، برخی از آن‌ها عبارت‌اند از :۱- فقدان خط مشی‌های منسجم برای آموزش روستایی و کشاورزان؛ ۲- فقدان گفتگو درباره‌ی مسائل حمایتی بین متولّیان ارائه خدمات و ذی‌نفعان؛ ۳- ارتباط ضعیف یا غیر موجود میان نهادهای متولی آموزش(رسمی و غیر رسمی) با مردمان روستایی؛ ۴- فقدان مطالعات مربوط به نیازمندی‌های بازار کار و نیازهای حرفه‌ای روستاییان(جهت انطباق مواد آموزش با نیازمندی‌های بازار)؛ ۵- فقدان ظرفیت سازمان‌های متولی آموزش از برنامه‌ریزی استراتژیک قبل از ارزیابی، نظارت و کارآفرینی؛ ۶- سختی برنامه‌های درسی و عدم انطباق با اولویت‌های در حال تغییر شرایط زیست روستایی، یا سختی ارائه و انتقال مهارت(Wallace 2007: 583). مشارکت مردم در فرایند آموزش نظیر مواد آموزشی، زمان و چگونگی آموزش با سازمان‌های متولی آموزش روستایی، می‌تواند بسیاری از مشکلات پیش روی نظام آموزش را برطرف نماید.

به‌طورکلی افراد وقتی در جمع قرار می‌گیرند، خلاقیت بیشتری از خود نشان می‌دهند. یادگیری در جمع باعث نیروافزایی می‌شود. بنا به گفته بوهم، فیزیکدان و از پیشگامان نظریه کوانتوم، «فکر پدیده‌ای مشارکتی است»؛ در نتیجه، افزایش توانایی افراد نیز تا حدّ زیادی به مشارکت آن‌ها در تفکر و یادگیری گروهی وابسته است(حسنی،۹۶:۱۳۸۸). همچنین مشارکت فضای مساعد برای تبادل آرا فراهم می‌کند و به درک متقابل طرفین از یکدیگر می‌افزاید. بنابراین در شناخت از چگونگی فرایند تولید کشاورزان، افراد یا کشاورزان دیگر را به عنوان منبع اطلاعات برای حل مسائل مختلف می‌دانند (Santos and Barrett, 2010: 1794).

بر حسب چارچوب نظری، سؤالات اصلی تحقیق بر این مبنا قرار دارد: ۱-آیا اقتصاد نواحی روستایی منطقه مورد مطالعه ناپایدار است؟ ۲-آیا مشارکت مردم در منطقه در زمینه‌های اقتصادی در سطح مطلوبی قرار دارد؟ ۳- تأثیر میزان مشارکت در پایداری اقتصاد روستاها در چه سطحی است؟

فرضیه‌های زیر، پاسخ موقت به سؤالات تحقیق است که شکل کلی آن به‌صورت زیر است :

۱- اقتصاد روستاهای منطقه مورد مطالعه بسیار ناپایدار است.

۲- مشارکت مردم در زمینه‌های اقتصادی در سطح بسیار پایینی قرار دارد.

۳- بین میزان مشارکت مردم و پایداری اقتصاد روستاها، رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

۴- روش‌شناسی تحقیق

دهستان ایجرود بالا در بخش مرکزی شهرستان ایجرود واقع شده است و بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵، دهستان دارای ۱۴ روستای بالای ۲۰ خانوار با جمعیت ۱۰۰۸۳ نفر در قالب ۲۳۴۳ خانوار (جامعه آماری) بوده است. بر اساس فرمول شارپ- کوکران از کل خانوارهای روستاهای مورد مطالعه، ۱۴۷ نمونه جهت جامعه‌ی آماری تعیین شد و براساس اصل تناسب روستاهای هدف، مورد مطالعه قرار گرفت. همچنین، از پرسشنامه برای جمع‌آوری داده‌ها به روش میدانی استفاده شده است. میزان اعتبار پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برآورد شده است(α =۰/۷۸۲۱).

داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از تصمیم‌گیری چندمعیاره[1] تاپسیس[2] و نرم افزار SPSS از طریق آزمون t، همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن و رگرسیون گام به گام، تجزیه و تحلیل شده‌اند.

با توجه به اهداف و فرضیه‌های تحقیق حاضر، متغیرهای زیر از طریق پرسشنامه و براساس طیف لیکرت(خیلی زیاد=۵، زیاد=۴، متوسط=۳، کم=۲، خیلی کم=۱، اصلا=۰)، مطابق با (جداول ۱ و ۲) مورد سنجش قرار گرفته‌اند:

جدول ۱: شاخص‌های مشارکت در مناطق روستایی

بعد	مؤلفه	گویه
مشارکت	مشارکت تولید و خدمات محور	بیمه محصولات کشاورزی
		مشارکت تکنولوژیکی در فعالیت های کشاورزی
		همکاری با انبار داران نگهداری محصولات کشاورزی
		همکاری در یکپارچه کردن اراضی
		همکاری در لایروبی و بازسازی قنات و چشمه
		همکاری در نیروی کار
		اخذ وام برای سرمایه گذاری به صورت مشترک
		همکاری مالی مردم در سرمایه‌گذاری در بنگاه تولیدی
		مشارکت مالی مردم و دولت در منابع آب و خاک
		عضویت در بنگاه تولیدی در بخش کشاورزی
		عضویت در شرکت تعاونی روستایی
	مشارکت اطلاعات محور	میزان شرکت در کلاس‌های آموزش و ترویج
		همکاری در منابع آموزشی
		همکاری در نحوه آموزش
		دسترسی به اطلاعات واریته‌های جدید
		میزان هماهنگی مردم و دولت
		کنترل آفات محصولات کشاورزی

1- Multi Criteria Decision Making
2- Technique for Order Preferences by Similarity to Ideal Solution (TOPSIS)

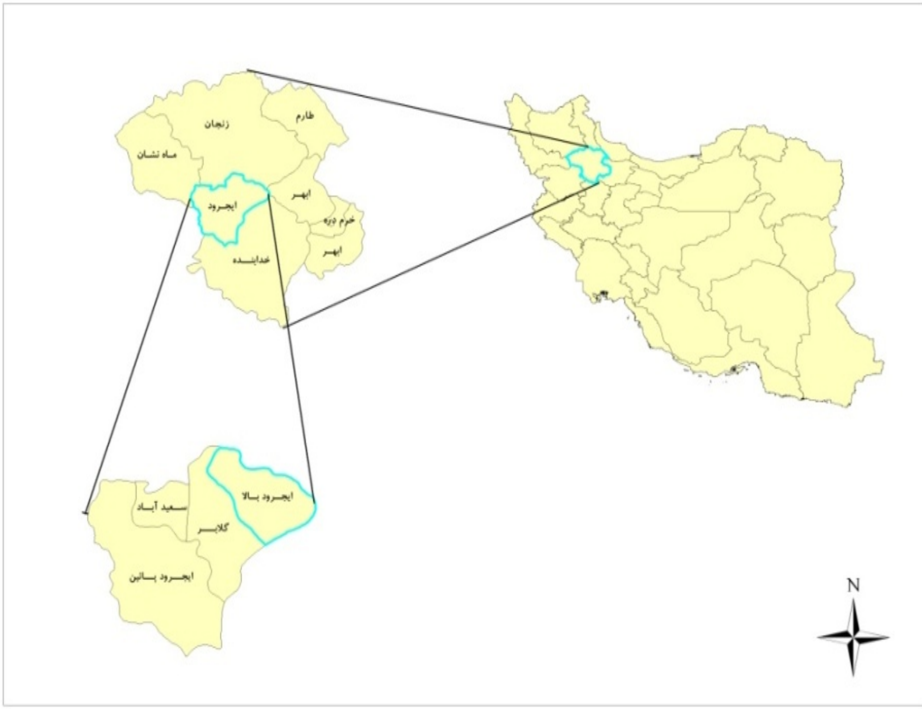
جدول ۲: شاخص‌های پایداری اقتصاد در مناطق روستایی

بعد	مؤلّفه	گویه	مؤلّفه	گویه
پایداری اقتصاد ی	خدمات	میزان دسترسی به اطلاعات در خصوص نوع تولید	تولید	نوع تولید برای فروش
		میزان دسترسی به اطلاعات در خصوص قیمت		نوع تولید برای خود مصرفی
		میزان دسترسی به اطلاعات در خصوص واریته		میزان تولید گندم در هکتار
		رضایت‌مندی از بیمه محصولات کشاورزی		میزان تولید جو در هکتار
		رضایتمندی از خدمات اجتماعی		متوسط نوسان تولیددر هکتار
	تجاری، مالی و بازرگانی	نوسان قیمت محصولات کشاورزی		حجم آب
		رضایت از ضمانت خرید محصولات کشاورزی		اندازه زمین تحت کشت گندم
		تفاوت هزینه تولید با قیمت فروش		اندازه زمین تحت کشت جو
		میزان درآمد ماهانه		تعداد قطعات زمین های کشاورزی
		میزان سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی		بار تکفل
		تعداد نیروی کار اجاره ای		استفاده از کود دامی
		ارزش متوسط زمین به هکتار		استفاده از کود شیمیایی
		میزان فروش محصول به واسطه‌ها		میزان آفات محصول کشاورزی
		میزان فروش محصول به شرکت‌های تعاونی		میزان پرت آب و زمین
		میزان فروش محصول در بازار		اراضی تحت پوشش مکانیزه
		اشتغال غیر کشاورزی		میزان زمین اجاره ای

۵- معرفی اجمالی منطقه مورد مطالعه

دهستان ایجرود بالا بین ۴۷ درجه ۴۹ دقیقه تا ۴۸ درجه ۳۵ دقیقه عرض شمالی و ۳۶ درجه ۵ دقیقه تا ۳۶درجه ۳۴ دقیق طول شرقی واقع شده است. از سمت شمال و جنوب به شهرستان‌های زنجان و خدابنده، از سمت شرق و غرب با شهرستان ابهر و دهستان گلابر هم‌جوار است. این دهستان از نظر ارتباطی در مسیر جاده زنجان به کردستان و در فاصله‌ی ۳۵ کیلومتری مرکز استان زنجان واقع شده است.

شکل ۱: موقعیت منطقه‌ی مورد مطالعه در سطح شهرستان، استان و کشور



مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰

۶- یافته‌های تحقیق

۶-۱- سنجش و اولویت‌بندی پایداری اقتصادی در سکونتگاه‌های روستایی دهستان ایجرود بالا

برای سنجش و اولویت‌بندی پایداری اقتصادی در سکونتگاه‌های روستایی دهستان ایجرود بالا از تکنیک تصمیم‌گیری چندمعیاره تاپسیس استفاده شده است. به‌طورکلی در مواردی که تلفیق شاخص-های کمّی و کیفی جهت سنجش پایداری با مشکل مواجه است و همچنین زمانی فاصله‌ی سکونتگاه‌های روستایی از لحاظ پایداری ناچیز باشد، به گونه‌ای که امکان تشخیص وجود نداشته باشد، این تکنیک می‌تواند راهگشای ارزیابی و اولویت‌بندی گزینه‌های مورد نظر باشد. در این تکنیک، یک گزینه‌ی فرضی به عنوان گزینه‌ی ایده‌آل مثبت و یک گزینه‌ی فرضی دیگر به عنوان گزینه‌ی ایده آل

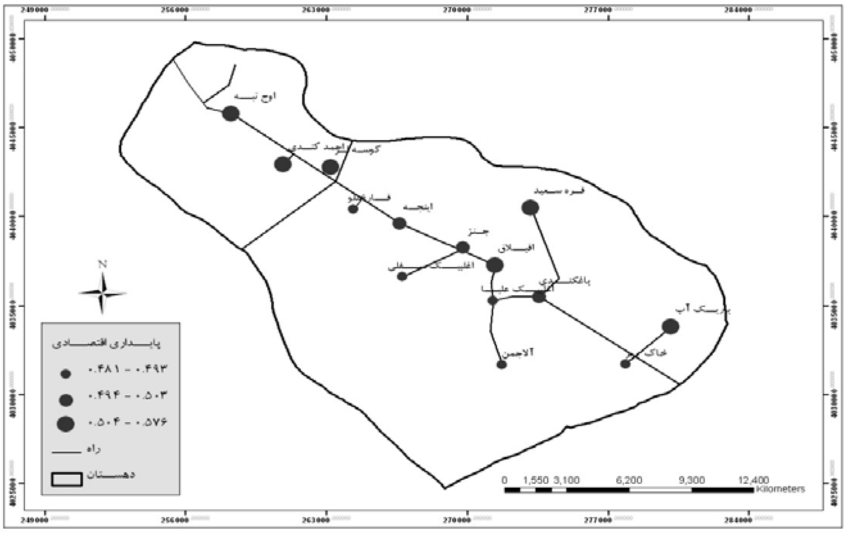
منفی در نظر گرفته می‌شود و فواصل تمامی گزینه‌ها از این دو گزینه محاسبه می‌گردد. گزینـه‌ی نهـایی، می‌بایست دارای کم‌ترین فاصله از ایده‌آل مثبت و در عین حال دارای بیش‌ترین فاصله از ایـده‌آل منفـی باشد(نوروزی و بختیاری،۲۶:۱۳۸۸). نتایج به‌دست‌آمده از تکنیک مزبور حاکی از آن است که روستاهای باریک آب، احمد کندی و آقبلاق، به ترتیب با ضرایب اولویت۰/۵۷۶۳، ۰/۵۶۵۲ و ۰/۵۶۴۷، از پایداری اقتصادی بالا و قارختلو، آلاچمن و خاک‌ریز، به ترتیب با ضرایب اولویـت ۰/۴۹۰۵، ۰/۴۹۰۲و ۰/۴۸۱۳، از پایداری اقتصادی پایین‌تری نسبت به سایر سکونتگاه‌ها برخوردار می‌باشند.

جدول ۳: اولویت‌بندی پایداری اقتصادی روستاهای دهستان ایجرود بالا بر اساس شاخص اولویت

رتبه	روستا	فاصله از ایده آل مثبت	فاصله از ایده آل منفی	شاخص اولویت
۱	باریک آب	۱/۵۳	۱/۱۲	۰/۵۷۶۳
۲	احمد کندی	۱/۵۲	۱/۱۷	۰/۵۶۵۲
۳	اقبلاق	۱/۵۲	۱/۱۷	۰/۵۶۴۷
۴	قره سعید	۱/۵۲	۱/۱۷	۰/۵۶۴۷
۵	اوچ تپه	۱/۵۱	۱/۲۲	۰/۵۳۳۷
۶	کوسه لر	۱/۵۱	۱/۲۲	۰/۵۵۳۱
۷	باغکندی	۱/۴۶	۱/۴۴	۰/۵۰۳۳
۸	اینچه	۱/۴۵	۱/۴۴	۰/۵۰۲۰
۹	چتز	۱/۴۵	۱/۴۷	۰/۴۹۵۷
۱۰	اغلبیک سفلی	۱/۴۵	۱/۴۹	۰/۴۹۳۱
۱۱	اغلبیک علیا	۱/۴۳	۱/۴۹	۰/۴۹۰۶
۱۲	قارختلو	۱/۴۳	۱/۴۹	۰/۴۹۰۵
۱۳	آلاچمن	۱/۴۴	۱/۵۰	۰/۴۹۰۲
۱۴	خاک ریز	۱/۳۸	۱/۴۹	۰/۴۸۱۳

الگوی مکانی– فضایی وضعیت پایداری اقتصادی در سکونتگاه‌های روستایی دهستان ایجرود بالا در (شکل۲) مشخص است.

شکل ۲: توزیع جغرافیایی وضعیت پایداری اقتصادی در نقاط روستایی دهستان



۶-۲- وضعیت مشارکت به تفکیک ابعاد سازنده آن

برای به‌دست آوردن وضعیت مشارکت در هریک از ابعاد و معیارهای مورد نظر، از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. عدد۳ به عنوان میانه نظری وضعیت مشارکت ابعاد و معیارها انتخاب شد. نتایج نشان می‌دهد که در هیچ یک از محورهای موردنظر، میزان مشارکت بالاتر از میانه نظری نیست. این امر نشان دهنده‌ی ضعف مشارکت مردم در فعالیت‌های اقتصادی است.

جدول ۴: نتایج آزمون t برای تحلیل معناداری ابعاد مشارکت

ابعاد	استاندارد آزمون= ۳								
	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	df	معناداری (۲دامنه)	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان تفاوت۹۵%	
								بالا	پایین
مشارکت اطلاعات محور	۱۴۷	۰/۸۲	۰/۳۷	-۷۰/۷۷	۱۴۶	۰/۰۰۰	-۲/۱۷	-۲/۲۳	-۲/۱۱
مشارکت تولید و تجارت محور	۱۴۷	۱/۲۵	۰/۱۸۸	-۱۱۲/۴۴	۱۴۶	۰/۰۰۰	-۱/۷۴	-۱/۷۷	-۱/۷۱
مشارکت کل	۱۴۷	۱/۰۳	۰/۲۶	-۸۹/۳۴	۱۴۶	۰/۰۰۰	-۱/۹۶	-۲	-۱/۹۱

۶-۳- ابعاد تأثیرگذار در میزان پایداری اقتصاد

جهت سنجش سطح پایداری اقتصاد منطقه‌ی مورد مطالعه از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده گردید. نتایج نشان می‌دهد که میانگین میزان پایداری اقتصاد روستاها پایین‌تر از سطح مورد انتظار(۳) می‌باشد. جدول زیر گویای این مطلب است که اقتصاد در بعد تولید در سطح نسبتاً مناسبی در مقایسه با دیگر ابعاد است. میانگین بعد تولیدی اقتصاد روستا ۲/۹۶ است، که اختلاف معنی‌داری(۰/۳۷۴) با میانه نظری ندارد. بنابراین می‌توان گفت که تولید در روستاها از نظر پایداری در سطح متوسط قرار دارد. ابعاد دیگر تشکیل دهنده‌ی اقتصاد روستایی، یعنی عملکرد تجاری، مالی، بازرگانی و خدمات محور، در سطح پایین‌تر از متوسط قرار دارند. سطح پایداری کل اقتصاد نیز با میانگین ۲/۴، نشان‌دهنده‌ی ضعف اقتصاد روستاها است.

جدول ۵: نتایج آزمون t برای تحلیل معناداری ابعاد مختلف اقتصاد روستا

ابعاد	استاندارد آزمون= ۳								
	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	df	معناداری (۲دامنه)	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان تفاوت۹۵%	
								بالا	پایین
اقتصاد تولید محور	۱۴۷	۲/۹۶	۰/۴۷۴	-/۸۹۱	۱۴۶	۰/۳۷۴	۰/۰۳۴	۰/۴۲۵	-/۱۱۲
اقتصاد مالی، بازرگانی و تجارت محور	۱۴۷	۲/۵۱	۰/۳۸۴	-۱۵/۲۹	۱۴۶	۰/۰۰۰	۰/۴۸۴	-/۴۲۱	-/۵۴۷
اقتصاد خدمات محور	۱۴۷	۱/۸۲	۰/۲۵۰	-۵۶/۸۰	۱۴۶	۰/۰۰۰	-۱/۱۷	-۱/۱۳	-۱/۲۱
کل اقتصاد	۱۴۷	۲/۴۳	۰/۲۸۰	-۲۴/۳۷	۱۴۶	۰/۰۰۰	-/۵۶	-/۵۱۸	-/۵۶۴

۶-۴- ارتباط بین مشارکت(اطلاعات محور و تولید محور) با ابعاد مختلف اقتصاد

جهت بررسی نقش مشارکت در ابعاد مختلف پایداری اقتصاد، ابتدا رابطه‌ی آن‌ها براساس آزمون همبستگی مورد سنجش قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد که بین مشارکت مردم با ابعاد مختلف اقتصاد روستا در سطح اطمینان، ۹۹درصد رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. سطح معنی‌داری هر یک از ابعاد اقتصادی با مشارکت برابر با صفر است که پایین‌تر از مقدار ۰/۰۵ می باشد.

جدول ۶: نتایج آزمون همبستگی برای تحلیل رابطه بین مشارکت اطلاعات محور با ابعاد مختلف اقتصاد

		اقتصاد تولید محور	اقتصاد مالی، بازرگانی و تجارت محور	اقتصاد خدمات محور	کل اقتصاد
مشارکت اطلاعات محور	مقدار همبستگی	-/۴۵۷	۰/۵۰۰	۰/۸۴۶	۰/۷۳۷
	سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
مشارکت تولید محور	مقدار همبستگی	۰/۵۶۰	۰/۶۱۸	۰/۶۷۲	۰/۷۹۷
	سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
مشارکت کل	مقدار همبستگی	۰/۵۱۸	۰/۵۶۹	۰/۸۳۰	۰/۷۹۹
	سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	تعداد	۱۴۷	۱۴۷	۱۴۷	۱۴۷

۶-۵- مقایسه میزان اهمیت مشارکت در ابعاد مختلف اقتصاد روستایی

آزمون رگرسیون جهت بررسی میزان تأثیر مشارکت در ابعاد مختلف پایداری اقتصاد روستایی مورد استفاده قرار گرفت، که نتایج آن در (جدول ۵) آمده است. نتایج نشان می‌دهد که مشارکت در زمینه‌های مختلف، اعم از تولید، تجارت، بازرگانی، خدمات و تسهیلات مالی، ضامن پایداری اقتصاد خانوار روستاها است. جدول نشان می‌دهد که مشارکت تولید محور با ضریب تعیین(R2) ۰/۶۷۱، بیش‌ترین تأثیر را در توجیه و تبیین پایداری اقتصاد داشته است، که حدود ۶۷/۱ درصد از واریانس میزان پایداری اقتصاد روستا را تبیین می‌کند.

جدول ۷: اهمیت ابعاد مختلف مشارکت در پایداری اقتصاد

مدل	R	R2	R2 تعدیل یافته	خطای استاندارد
مشارکت تولید محور	۰/۸۱۹	۰/۶۷۱	۰/۶۶۷	۱۶/۲۰

۶-۶- مقایسه میزان اهمیت معیارهای مشارکت اطلاعات محور در پایداری اقتصاد

جهت سنجش میزان تأثیر معیارهای مختلف مشارکت اطلاعات محور، از رگرسیون گام به گام استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد، معیار دسترسی به اطلاعات در خصوص واریته‌ها با ضریب تعیین (R2) ۰/۵۸۳، به تنهایی بیش‌ترین تأثیر را نسبت به سایر معیارهای سازنده‌ی مشارکت اطلاعاتی بر میزان پایداری اقتصاد داشته است؛ به‌طوری‌که ۵۸ درصد از پایداری اقتصاد روستا را تبیین می‌کند.

جدول ۸: میزان اهمیت شاخص‌های مشارکت اطلاعات در پایداری اقتصاد

مدل	R	R2	R2 تعدیل یافته	خطای استاندارد
دسترسی به اطلاعات در خصوص واریته‌ها	۰/۷۶۳	۰/۵۸۳	۰/۵۶۸	۰/۱۸۴

آزمون رگرسیون گام به گام نشان می‌دهد که معیارهای دسترسی به اطلاعات در خصوص واریته‌ها و میزان هماهنگی اطلاعاتی مردم و دولت در کنترل به موقع آفات از نظر تأثیرگذاری، به ترتیب در رتبه اول و دوم قرار دارند و میزان تأثیر هریک از آن‌ها ۰/۷۳۰و ۰/۳۳۴می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که آگاهی مردم نسبت به واریته‌ای اصلاح شده(با راندمان تولیدی بالا) و همچنین آگاهی از نوع آفات محصولات و هماهنگی مردم با دولت در خصوص کنترل به موقع بیماری گیاهان می‌تواند بر پایداری اقتصاد روستا تأثیر به‌سزایی داشته باشد. آگاهی از واریته‌های جدید تولید به همراه مشارکت بالای مردم در خصوص فرایند تولید و همکاری مردم با دولت در خصوص کنترل آفات محصولات، موجب بالا رفتن میزان تولید در واحد سطح می‌شود و با تقویت سایر بخش‌های اقتصاد

با مشارکت مردم در زمینه‌های مالی، تجاری، خدماتی، اقتصاد را به سوی پایداری هدایت خواهد کرد. میزان شرکت در کلاس‌های آموزش و ترویج، همکاری در منابع آموزشی و همکاری در نحوه آموزش، از جمله شاخص‌هایی بودند که وارد آزمون نشدند.

جدول ۹: ضرایب رگرسیون برای بررسی تأثیر شاخص‌های سازنده‌ی مشارکت اطلاعات محور در اقتصاد پایدار

ابعاد وارد شده به مدل	ضرایب رگرسیونی(B)	ضرایب رگرسیونی استاندارد(β)	مقدارt	سطح معنی داری
ضریب ثابت	۱/۸۳		۳۶/۷۷	۰/۰۰۰
دسترسی به اطلاعات در خصوص واریته‌ها	۰/۵۰۰	۰/۷۳۰	۱۲/۸۴	۰/۰۰۰
میزان همکاری اطلاعاتی مردم و دولت در کنترل به موقع آفات	۰/۲۰۷	۰/۳۳۴	۳/۸۴	۰/۰۰۰

۶-۷- مقایسه میزان اهمیت شاخص‌های مشارکت تولید محور در پایداری اقتصاد

جهت سنجش میزان تأثیر معیارهای مختلف مشارکت تولید محور بر اقتصاد روستایی از رگرسیون استفاده شده است. نتایج حاصل نشان می‌دهد، معیار مشارکت مالی مردم و دولت در منابع آب و خاک با ضریب تعیین ($R2$) ۰/۷۹۶، به تنهایی بیشترین اهمیت را نسبت به سایر معیارهای سازنده مشارکت در تولید بر میزان پایداری اقتصاد داشته است و ۷۹ درصد از پایداری اقتصاد روستا را بیان می‌کند.

جدول ۱۰: میزان اهمیت شاخص‌های مشارکت تولید محور در پایداری اقتصاد

مدل	R	R2	R2 تعدیل یافته	خطای استاندارد
مشارکت مالی مردم، دولت در منابع آب و خاک	۰/۸۹۲	۰/۷۹۶	۰/۷۸۷	۰/۱۲۹

۶-۸- تأثیر شاخص‌های مشارکت (مالی، تولید و تجارت محور) در اقتصاد پایدار

آزمون رگرسیون نشان می‌دهد که مشارکت مالی مردم و دولت در منابع آب و خاک بیش‌ترین تأثیر را در میزان پایداری اقتصاد روستا نسبت به سایر شاخص‌های سازنده‌ی مشارکت تولید و تجارت محور دارد. ضریب تأثیر این شاخص برابر با ۰/۵۰۰ است. اخذ وام برای سرمایه‌گذاری با ضریب بتای ۰/۴۴۹، همکاری نیروی کار با ضریب تأثیر ۰/۲۰۷ با سطح معنی داری صفر و مشارکت تکنولوژیکی مردم با یکدیگر و همکاری در لای‌روبی و کارهای مزرعه به ترتیب با مقادیر منفی ۰/۱۲۸و ۰/۰۸۷، در رتبه‌های بعدی قرار دارند. سایر شاخص‌های تشکیل دهنده‌ی مشارکت، تأثیری بر میزان پایداری اقتصاد ندارد.

جدول ۱۱: ضرایب رگرسیون برای بررسی تأثیر شاخص‌های سازنده مشارکت تولید و تجارت محور در اقتصاد پایدار

ابعاد وارد شده به مدل	ضرایب رگرسیونی(B)	ضرایب رگرسیونی استاندارد(β)	مقدارt	سطح معنی داری
ضریب ثابت	۲/۵۸		۱۵/۰۸	۰/۰۰۰
مشارکت تکنولوژیکی	-/۰۹۳	-/۱۲۸	-۳/۰۶	۰/۰۰۳
مشارکت در یکپارچه کردن قطعات اراضی	۰/۰۴۱	۰/۱۰۴	۱/۴۲	۰/۱۵۶
همکاری در لای‌روبی و کارهای مزرعه	-/۰۷۲	-/۰۸۷	-۲/۲۰	۰/۰۲۹
همکاری نیروی کار	۰/۰۹۶	۰/۲۰۷	۴/۶۸	۰/۰۰۰
اخذ وام برای سرمایه گذاری	۰/۲۹۸	۰/۴۴۹	۶/۳۱	۰/۰۰۰
مشارکت مالی مردم و دولت در منابع آب و خاک	۰/۱۵۱	۰/۵۰۰	۱۱/۱۴	۰/۰۰۰

۷- بحث و نتیجه‌گیری

امرزوه با گسترش و پیچیدگی اقتصاد، نقش فعالیت‌ها و عملکرد انسانی در توسعه و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در روستا بسیار بیشتر از نقش عوامل طبیعی چون آب و زمین است. آن‌چه در

اقتصاد روستاها اهمیت زیادی پیدا کرده و عملکرد آن را بیشتر از سایر عناصر تشکیل‌دهنده‌ی فعالیت‌های مادی، تحت تأثیر قرار می‌دهد، تولید مواد و کالا برای مصرف نیست، بلکه تولید همراه با فعالیت‌های تجاری، بازرگانی و خدمات پشتیبانی تولید است که به‌صورت سیستمی و پایداری اقتصاد روستا را به همراه می‌آورد. بر این مبنا توانمندی روستاییان از طریق تجمیع انرژی و مشارکت آنان با یکدیگر می‌تواند، عملکرد هر یک از این بخش‌ها را در برابر منابع قدرت خارج از روستا تقویت نماید و اقتصاد روستا را به سمت پایداری هدایت کند.

بر اساس مبنای نظری فوق، مطالعات انجام یافته نشان می‌دهد که مشارکت مردم با همدیگر و دولت در پایداری اقتصاد روستا نقش مهمی را بازی می‌کند. نتایج یافته‌ها در منطقه گویای این مطلب است، که سطح مشارکت اقتصادی مردم در بعد اطلاعات محور با میزان ۰/۸۲، تولید و تجارت محور با ۱/۲۵ و کل فعالیت‌های اقتصادی ۱/۰۳، است که پایین‌تر از حدّ انتظار ۳ می‌باشد و فرضیه‌ی «مشارکت مردم در زمینه‌های اقتصادی در سطح بسیار پایینی قرار دارد» را تأیید می‌کند. از سوی دیگر آزمون t تک نمونه‌ای پایداری اقتصاد روستا در بخش تولید محور با ۲/۹۶ ، عملکرد مالی، تجاری و بازرگانی با ۲/۵۱ و کل اقتصاد با ۲/۴۳ نیز پایین‌تر از سطح متوسط را نشان می‌دهد. همه این بخش‌ها غیر از بخش تولید با میانه نظری اختلاف معنی‌داری دارند. همچنین مدل رتبه‌بندی تاپسیس نشان می‌دهد که پایداری اقتصاد روستا از حدّ ایده‌ال فاصله زیادی دارد، که نشان از شکنندگی اقتصاد روستاها است.

بر این اساس فرضیه‌ی تحقیق، یعنی اقتصاد روستاهای منطقه مورد مطالعه بسیار ناپایدار است، مورد تأیید قرار می‌گیرد.

بررسی رابطه بین مشارکت مردم در ابعاد مختلف (اطلاعات، تولید و تجارت محور) با اقتصاد روستایی نشان می‌دهد، که بین مؤلفه‌های آن‌ها رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. سطح معنی‌داری این متغیرها برابر با صفر است. بررسی اثرگذاری هر یک از معیارهای مشارکت در کل اقتصاد روستا نشان‌دهنده‌ی آن است که مشارکت مردم در بعد تولید با ضریب بتای ۰/۵۶۶ بیش‌تر از مشارکت اطلاعات محور است. بر مبنای یافته‌ی فوق نیز فرضیه‌ی «بین میزان مشارکت مردم و پایداری اقتصاد روستاها رابطه معنی‌داری وجود دارد»، تأیید و اثبات می‌شود. در بین معیارهای مشارکت اطلاعات

محور، دسترسی به اطلاعات در خصوص واریته‌های جدید و هماهنگی اطلاعاتی مـردم و دولـت در خصوص کنترل به موقع آفات به ترتیب با ضریب بتای ۰/۵۰۰ و ۰/۲۰۷، بیش‌ترین ضریب اهمیت را در عملکرد اقتصاد روستایی داشته‌اند. در بخش مشارکت تولید و تجارت محور نیز شاخص مشارکت مردم و دولت در خصوص سرمایه‌گذاری در منابع آب و خاک نسبت به سایر شاخص‌هـا در رتبـه‌ی اول قرار دارد. این شاخص به همراه پـارامتر اخـذ وام بـرای سـرمایه‌گـذاری بـه‌صـورت مشـترک و مشارکت نیروی کار بین مردم با ضرایب ۰/۵۰۰، ۰/۲۹۸ و ۰/۰۹۶، بیشترین اهمیـت را داشـته‌انـد. بـا توجه به عملکرد ضعیف اقتصاد روسـتایی در بخـش‌هـای تجـارت و بازرگـانی و تولیـد و ضـعف مشارکت مردم در این زمینه‌ها، با ایجاد و بسترسازی تشکّل‌های مردم نهاد در خصوص تولید، فروش و تأمین منابع مالی طرح‌های اقتصادی، می‌توان به پایداری جمعیت و اقتصاد روسـتایی امیـدوار بـود. نتایج نشان می‌دهد که همکاری مردم و دولت در خصوص سرمایه‌گذاری در بخش زیرسـاخت‌هـای تجارت و بازرگانی، همکاری و اطلاع رسانی در خصوص زمان کنترل آفات محصولات کشـاورزی، که عمده‌ترین منابع درآمدی روسـتاییان اسـت، همچنـین اطـلاع‌رسـانی در خصـوص انـواع جدیـد واریته‌های پر محصول به کشاورزان در توسعه و پایداری اقتصاد روستایی مؤثر خواهد بود.

یادداشت‌ها

۱.کشاورزی شامل(دامداری، زراعت و باغداری) و فعالیت های غیر کشاورزی، شامل خدمات، صنایع دستی و صنایع وابسته به کشاورزی

کتابنامه

۱. آغاز، محمدحسن. (۱۳۷۸). «مشارکت: ابزار مدیریت عقلانی». *نشریه تعاون*. شماره ۹۱.

۲. اوکلی، پیتر. دیوید مارسدن. (۱۳۷۰). *رهیافت های مشارکت در توسعه روستایی*. انتشارات روستا و توسعه جهاد سازندگی. شماره ۴.

۳. جباری، حبیب. (۱۳۷۸). «مشارکت و توسعه‌ی اجتماعی». *مجموعه مقالات همایش توسـعه اجتمـاعی وزارت کشور*.

۴. جهاد کشاورزی شهرستان ایجرود. (۱۳۹۰). واحد آمار.

۵. دانش مهر، حسین . رشید احمدرش. (۱۳۸۸). «بررسی نگرش اجتماعی روستاییان نسبت به مشارکت اجتماعی». *مجله توسعه روستایی*. شماره ۱.

۶. رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۳). *مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

۷. سرشماری عمومی نفوس و مسکن.(۱۳۸۵). معاونت برنامه‌ریزی استانداری زنجان.

۸. کمالی، محمد باقر. (۱۳۸۵). «تحقیقات مشارکتی، رهیافت‌ها، تجربیات و پیشنهادها». *فصلنامه روستا و توسعه*. سال۹. شماره۴.

۹. گل‌شیری، اصفهانی . خادمی،حسین. رضا صدیقی و مهدی تازه. (۱۳۸۶). «تأثیر انسجام اجتماعی بر میزان مشارکت روستاییان بخش گندمان شهرستان بروجن». *فصلنامه روستا و توسعه*. سال ۱۲. شماره۱.

۱۰. نوروزی، فیض الله. مهناز بختیاری. (۱۳۸۸). «مشارکت اجتماعی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن». *فصلنامه راهبرد*. سال هجدهم. شماره ۵۳.

11. Cai .Y.P, Huang. G.H, Yang. Z.F, Sun. W, Chen. B .(2009). Investigation of public's perception towards rural sustainable development based on a two-level expert system, Expert Systems with Applications 36. pp 8910–8924.

12. Guest editorial .(2002). "A mode of production for fragile rural economies: the territorial accumulation of forms of capital". *Journal of Rural Studies*18. pp225–231.

13. Haggblade, Steven, Hazell, Peter and Thomas Reardon .(2010). "the Rural Non-farm Economy: Prospects for Growth and Poverty Reduction". *World Development.* Vol. 38. No. 10, pp. 1429–1441.

14. Lanjouw. Jean and Lanjouw. Peter. (2001). "The rural non-farm sector: issues and evidence from developing countries". *Agricultural Economics.* 26. pp 1–23

15. Midmore. Peter & Whittaker. Julie .(2000). "Survey economics for sustainable rural systems", Ecological Economics 35, pp 173–189.

16. Osborne. Theresa .(2006)."Credit and risk in rural developing economies". *Journal of Economic Dynamics & Control 30*. pp 541–568.

17. Santos. Paulo and Barrett. Christopher. B.(2010).«Identity, Interest and Information Search in a Dynamic Rural Economy.»*World Development*. Vol. 38, No. 12, pp. 1788–1796.

18. Wallace. Ian .(2007). "a framework for revitalization of rural education and training systems in sub-Saharan Africa: Strengthening the human resource base for food security and sustainable livelihoods". *International Journal of Educational Development* .27. pp 581–590.

19. Winters. Paul, Davis. Benjamin and Carletto. Gero.(2009). "Assets, Activities and Rural Income Generation:Evidence from a Multicountry Analysis". *World Development* .Vol. 37, No. 9, pp. 1435–1452.
20. Yang. Dennis Tao .(2004)."Education and allocative efficiency: household income growth during rural reforms in China". *Journal of Development Economics.* 74. pp 137– 162.
21. YAO. Shujie. (2002).China's rural economy in the first decade of the 21st century: problems and growth constraints. China Economic Review .13, pp 354–360.
22. Young. Nathan. (2006). "Distance as a hybrid actor in rural economies". *Journal of Rural Studies* .22. pp 253–266.
23. Zezza. Alberto, Carletto. Gero, Davis. Benjamin and winters. Paul .(2009). "Rural Income Generating Activities: Whatever Happened to the Institutional Vacuum? Evidence from Ghana, Guatemala, Nicaragua and Vietnam". *World Development Vol*. 37. No. 7. pp. 1297–1306.